

Totalitarismebegrepet: tolkninger, teori og debatt

Forelesning, HIS2359, 30. august 2011

Dahls hovedinndeling:

- Ideologisk forståelse av totalitarisme
(determinisme, utopisme, millenarisme, kollektivism, absolutte størrelser, "manikeisk", apokalyptisk?)
- Strukturell forståelse av totalitarisme
(ikke konkret historisk kontekst, men mer grunnleggende utvikling: massesamfunnet)

Totalitarisme i forskningen

- Eksilforskningen på 1930- og 40-tallet
- Etter 1945 og starten på den kalde krigen
- Kritikk og utvikling på 1950, 60- og 70-tallet
- Totalitarismeforskningens "renessanse" fra 1990

Eksilforskningen på 30- og 40-tallet

- Ernst Fraenkel: *The Dual State* (1941): normstaten og "Massnahmenstaat"
- Franz Neumann: *Behemoth. The Structure and Practice of National Socialism* (1942): fire delvis uavhengige maktblokker: partiet, staten, militæret og næringslivet
- Sigmund Neumann: *Permanent Revolution. The Total State in a World at War* (1942): nazismens revolusjonære karakter

Starten på den kalde krigen

- Karl Popper: *The Open Society and its Enemies* (1946)
- Hannah Arendt: *The Origins of Totalitarianism* (1951)

Hannah Arendt

- Historisk kontekst (1944-1951)
- Behov for en ny tilnærming
- Ideologiens struktur → regimets karakter
- Den totale terror ("a band of iron")
- Ingen individuell frihet
- Isolasjon
- Fra klasse til masse

Hannah Arendt II

- Søker legitimitet og er ”pseudodemokratiske
- Terror kan ikke legitimere eller skape handling
- Ideologi: søken etter innsikt i terrorens praksis
- Oppslutning gjennom isolering og atomisering
- 1) total forklaring
- 2) erfaring vs. illusjon (bruken av propaganda)
- 3) ”det logiskes tyranni”

Kritikk og utvikling (50-, 60-, 70-)

- Mer sammensatt bilde, særlig i sosialhistorien
- Regimenes begrensninger og befolkningens oppslutning
- Terroren kunne være selektiv
- Venstresidens kritikk mot den politiske bruken av totalitarismebegrepet

Friedrich og Brzesinski (1956)

- Utopisk ideologi om det perfekte samfunn
- Et hierarkisk, toppstyrt masseparti, mer eller mindre identisk med myndighetene/byråkratiet
- Systematisk terror (fysisk og psykisk) og kontroll av innbyggerne ved et hemmelig politi
- Kontroll over alle former for kommunikasjon
- Monopol på maktutøvelse i samfunnet
- Sentralstyrt (eller sentral kontroll over) økonomi

Raymond Aron (1965)

- Monopolistisk parti
- En ideologi som er statens offisielle sannhet
- Maktmonopol
- Økonomi og arbeidsliv kontrollert eller styrt av staten
- Politisering av alle typer forbrytelser (terror)

Totalitarismeforskningens ”renessanse”

- Fra regimer og samfunn til ideologier og bevegelser. Tar høyde for intensjoner
- Ikke kun undertrykkelse og terror, også mobilisering og visjoner
- Emilio Gentile og politisk religion (1990)
- 11. september 2001 og islamismen

Øystein Sørensen (2010 og 2011)

- visjoner om det fullkomne samfunn
- total og revolusjonær forkastelse av det bestående samfunn
- politikken er grenseløs og omfatter alle aspekter av menneskelig eksistens
- full innsikt er forbeholdt en elite
- alle virkemidler både kan og må tas i bruk for å realisere målene